

УДК 378 : 331.101.37 : 355.2

МЕДВІДЬ Михайло Михайлович,

доктор економічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника навчально-методичного центру – начальник відділу методичного забезпечення навчального процесу, Національна академія Національної гвардії України, e-mail: medvidmm@ukr.net

БАБІЧЕВ Анатолій Валерійович,

аспірант Харківського регіонального інституту державного управління, Національна академія державного управління при Президентові України, e-mail: 2avb@ukr.net

ДЕМ'ЯНИШИН Володимир Миколайович,

старший викладач кафедри експлуатації та ремонту автомобілів та бойових машин, Національна академія Національної гвардії України, e-mail: volly35@mail.ru

МЕДВІДЬ Юлія Іванівна,

економіст I категорії відділу обслуговування індивідуальних клієнтів, АТ «Укрексімбанк»; студентка 824 навчальної групи, Національна академія Національної гвардії України, e-mail: medvidj84@list.ru

БУХУН Андрій Григорович,

начальник відділення організації заочного та дистанційного навчання, Національна академія Національної гвардії України, e-mail: bukhun_ag@online.ua

ПОПЕРЕДУ ЗМІН У ВІЙСЬКОВИХ СИСТЕМАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

У статті теоретично обґрунтовано сутність та структуру готовності до військової служби за контрактом чи у резерві в умовах постійних змін. Подано визначення «науки про освіту», оскільки з'явилась нова спеціальність. Запропоновано використовувати вісім стадій реалізації змін, запропонованих Джоном П. Коттером, у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації. Відображено структурну модель активної політики військового формування на ринку праці з її основними завданнями: професійна орієнтація на військову службу та підготовка військових фахівців. Запропоновано у подальших досліджень провести опитування таких категорій осіб: курсантів щодо професійної орієнтації на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання шкіл; громадян України, які на даний час проходять підготовку за програмою офіцерів запасу, щодо удосконалення системи такої підготовки; офіцерів, які виконують (виконували) службово-бойові завдання в районі проведення антитерористичної операції, зокрема тих громадян України які пройшли підготовку за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу, були відмобілізовані; громадян України, які не військовослужбовці, проте були свідками виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями, можуть оцінити їх дії, професійність, зокрема щодо спілкування з місцевим населенням, з затриманим противником тощо.

Ключові слова: науки про освіту; зміни; вища військова освіта; професійна орієнтація; військова служба за контрактом; військова служба у резерві; готовність; мотивація; ринок праці.

*Без властивості постійно змінюватись
організації не зможуть процвітати
Джон Коттер*

*Зміни – кращий партнер хороших організацій
і найбільший ворог – слабких
Іцхак Адізес*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлене пріоритетністю завдань навчальних закладів щодо сформованості в їх випускників готовності до свідомого вибору професії та військових формувань щодо зміни їх способу комплектування на контрактний. Вона зростає в умовах ведення бойових дій на сході України. Проходження громадян України строкової служби залишається найбільш ефективним способом їх професійної орієнтації на військову службу за контрактом. В умовах припинення призову зростає роль військово-патріотичного виховання громадян України. Саме тому загальне виконання завдань згаданих інститутів здійснюється через систему військово-патріотичного виховання, навчання предмету «Захист Вітчизни» у школах, підготовки громадян України за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу у вищих навчальних закладах та потребує проведення ґрунтовного дослідження педагогічних умов, які задовольняють вимоги щодо виваженого здійснення вибору професії – військової служби за контрактом.

Головною причиною виникнення проблеми формування і використання людського ресурсу військового резерву Збройних Сил України та інших військових формувань є негативні демографічні процеси, які характеризуються зниженням загальної чисельності населення держави. На динаміку значень цих показників впливають погіршення стану здоров'я населення, зниження народжуваності та зовнішня міграція. Описані процеси є підґрунтям удосконалення процесу управління системою підготовки громадян України за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує безліч досліджень пов'язаних з вибором професії учених у галузях педагогічних (Н. І. Балацька, М. І. Бех, В. В. Вострікова, М. З. Кузів, Л. Б. Куліненко), економічних (Н. А. Тюхненко, Л. В. Кулешова, К. П. Бондарчук), філософських (А. А. Заліський, Л. Л. Дворіченко) та інших наук. Зокрема процеси професійної орієнтації школярів на військову службу досліджують О. С. Гончаренко, В. В. Івашковський, А. А. Назарчук та інші.

Завдання щодо військово-патріотичного виховання дітей та молоді визначені Законом України «Про оборону України», Указом Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» та іншими нормативно-правовими актами.

Зокрема в згаданому Законі визначено, що «Підготовка держави до оборони в мирний час включає військово-патріотичне виховання громадян України, підготовку молоді до служби в Збройних Силах України, забезпечення престижу військової служби» та те, що «Інші військові формування, утворені відповідно до законів України, та відповідні правоохоронні органи: беруть участь у підготовці громадян України до військової служби, в тому числі допризовній підготовці молоді, підготовці призовників з військово-технічних спеціальностей, забезпеченні призову на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори і під час мобілізації, а також у військово-патріотичному вихованні громадян України».

Відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, затвердженого Указом Президента України, проблемами національно-патріотичного виховання дітей та молоді вважається:

- «відсутність єдиних методичного та термінологічного підходів до процесу національно-патріотичного виховання;
- відсутність єдиних стандартів щодо процесів, суб'єктів, їх компетенції та повноважень, якості діяльності у сфері національно-патріотичного виховання;

– недостатність кваліфікованого кадрового потенціалу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у навчальних закладах для організації та здійснення заходів із національно-патріотичного виховання, нерозвиненість низової ланки в системі координації виховних процесів у цьому напрямі;

– низький рівень матеріально-технічного забезпечення та розвитку інфраструктури у сфері національно-патріотичного виховання».

Процес удосконалення системи військово-патріотичного виховання досліджують Т. М. Бабич, Є. О. Барилка, О. В. Вербовський, В. А. Дроговоз, В. Г. Корицький, М. С. Куцкір, В. В. Моїсєєв, О. О. Пашкова, І. С. Семененко, В. В. Шевченко, зокрема у розрізі навчання хортингу – Д. С. Буданов, В. О. Зелений, І. В. Кузора, І. А. Майборода, Р. М. Мішаровський, М. В. Тимчик, І. С. Тихонькова, О. В. Шило, у розрізі навчання предмету «Захист вітчизни» – О. В. Кириченко, Б. П. Мисак та інші вчені.

Вихованню в освітньому середовищі присвячені праці Я. В. Бобилевої, В. В. Борисова, В. А. Дроговоза, зокрема І. Д. Бехом та К. І. Чорною розроблено програму українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

За безумовної важливості цих досліджень питання професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання та удосконалення процесу управління системою підготовки громадян України за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу є недостатньо розробленими.

На основі аналізу зазначених вище джерел і сучасної практики професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання виявлено певні суперечності між:

– потребою переходу військових формувань України на контрактний спосіб комплектування та відсутністю обґрунтованих виховних стратегій для його забезпечення;

– потребою належної зайнятості у військових формуваннях та відсутністю педагогічних умов формування у молоді готовності до вибору професії військовослужбовця (за контрактом чи у резерві);

– потребою виховання військово-патріотичних якостей в молоді та низьким рівнем його кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності та структури готовності до військової служби за контрактом чи у резерві в умовах постійних змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреби суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях з часом змінюються і ці зміни залежать від економічної, політичної і, як свідчить досвід, від військової ситуації в державі.

Змінюваність умов, відповідно до економічної енциклопедії, – це відхилення від стійких значень, коливань параметрів системи, її окремих елементів та навколишнього середовища [1, с. 603]. Змінюється і нормативно-правова база, зокрема у 2014 році змінено Закон України «Про вищу освіту» [2], який визначає основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти. У Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266 [3], який також змінився, першою галуззю знань є «Освіта» а перша її спеціальність «Науки про освіту».

Що ж таке «науки про освіту»? «Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави» [4]. Використане визначення з Закону України «Про освіту» [4], підтверджує, що спеціальність «науки про освіту» названа влучно, оскільки саме визначення уже містить спектр гуманітарних і суспільних наук, а не лише педагогіку. Тому і застосування синергетичного підходу у дослідженнях з даної спеціальності є доречним.

Проблематиці з питань міждисциплінарності присвячені праці Г. В. Задорожного, А. М. Колота та деяких інших учених. Так, А. М. Колот звертає увагу на те, що «... масштаби і ефективність міждисциплінарної практики як в економічній науці, так і в освіті залишаються вкрай недостатніми. Відсутній плідний діалог між представниками

споріднених наукових шкіл щодо запозичення методологічного інструментарію, бракує об'єднання зусиль у розв'язанні прикладних завдань. За нашою оцінкою, серед представників наукової та освітянської спільноти не домінує переконання у тому, що міждисциплінарність – це проблема і завдання глобального характеру, за якими майбутнє наукових економічних досліджень і розвитку економічної освіти» [5, с. 8–9]. Погоджуємося з професором А. М. Колотом та вважаємо, що теж саме можна і слід говорити про військову освіту.

«Освіта – 1) галузь народного господарства країни, яка об'єднує організації, заклади та установи, що здійснюють навчання, виховання, підготовку педагогічних і наукових кадрів, випуск навчальної літератури; 2) сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, здобутих людиною у процесі навчання у спеціальних навчальних закладах і самостійно. Освіта – педагогічний процес, мета якого – передання знань, досвіду і виховання певних якостей, а результат – засвоєння певної суми загальних і специфічних, академічних і вузькопрофесійних знань» [6, с. 521]. І у наведених визначеннях відбулися зміни. З'явився такий термін як «компетентність» – «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [2].

«Наука – сфера пізнавальної діяльності, яка базується на допущенні існування реального, не залежно від суб'єкта пізнання світу, всі процеси якого підпорядковані закономірностям, доступним пізнанню за допомогою відчуттів і мислення. Сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність; одна з форм суспільної свідомості. Поняття «наука» містить як діяльність з отриманням нового знання, так і результат цієї діяльності – суму отриманих до тепер наукових знань, що творять в сукупності наукову картину світу» [7, с. 8].

«Наука – інтегральне позначення людської діяльності щодо пізнання світу для використання отриманих результатів у практиці, а також системи логіко-гносеологічних і соціально-організаційних утворень цієї сфери. У великій кількості визначень науки у світовій літературі наявні три її головні аспекти, які є своєрідними інваріантами змісту цього поняття: 1) особлива форма суспільної свідомості (поряд із релігією, філософією, мораллю, правом, мистецтвом та ін.); 2) система нагромадження соціально-значущого знання; 3) особливий соціальний інститут для поповнення і поглиблення цього знання» [6, с. 521].

На підставі проведеного аналізу визначень пропонуємо під «науки про освіту» розуміти: 1) системи логіко-гносеологічних і соціально-організаційних утворень освітньої сфери; 2) діяльність щодо пізнання освітнього процесу для використання отриманих результатів у підготовці здобувачів освіти; 3) вироблення, нагромадження і теоретична систематизація об'єктивних соціально-значущих знань про умови формування необхідних компетентностей у здобувачів освіти.

У вище наведеному матеріалі ми часто звертали увагу про зміни. Зміни відбуваються і у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації. Так нещодавно підготовка резерву була найслабшим місцем у планах реформування сектора воєнної безпеки. На кінець 2012 р. співвідношення чисельності резервістів до загальної чисельності військовослужбовців Збройних Сил України становило 1,5 %. Разом з тим це було значно менше порівняно з відповідними значеннями показника військових формувань інших держав (рис. 1) [8, с. 33].

У процесі проведення мобілізації, з метою поповнення військових частин особовим складом та формування нових частин і підрозділів, з'ясувалось, що в державі відсутні військово-навчені людські ресурси військовозобов'язаних для комплектування посад, передбачених штатами воєнного періоду. Особливо гострою проблемою було укомплектування посад для проходження служби у резерві фахівцями з артилерії та протиповітряної оборони.

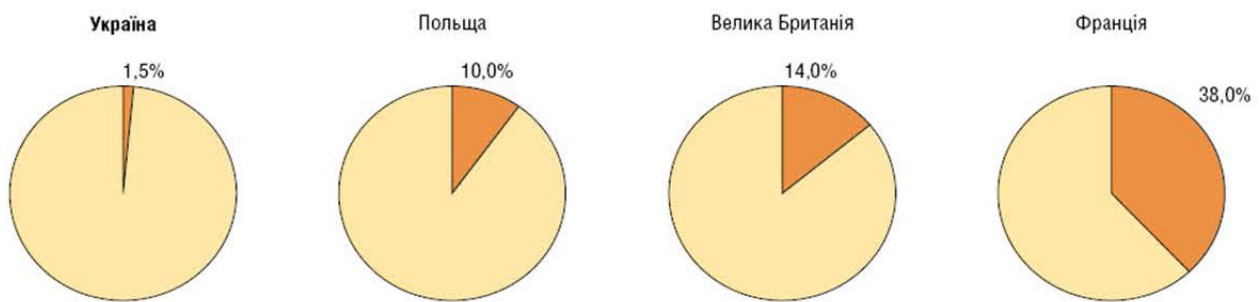

Рис. 1. Частка резервістів у загальній чисельності військовослужбовців військових формувань провідних країн світу та суміжних держав (Рисунок запозичено з [8, с. 34]).

У даному напрямку проведено немало досліджень, проте вони потребують продовження. Причини:

1) зміна способу комплектування військових формувань з призовного на контрактний зменшить чисельність осіб підготовлених до проходження військової служби у резерві й до виконання службово-бойових завдань під час мобілізації;

2) досвід бойових дій на сході України, надходження нових зразків військової техніки та озброєння створює необхідність переглянути систему підготовки громадян України за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу;

3) зростання соціального напруження у суспільстві із-за оплати освітньої послуги підготовки громадян України за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу не державою, а здобувачами, які вирішили сформувати необхідні компетентності для захисту Вітчизни.

У розрізі даної підготовки на сьогодні уже відбуваються зміни – збільшується чисельність практичних занять, польових виходів, введено дисципліну фізична підготовка тощо. Проте вони не мають системного характеру. Що робити?

Всесвітньо визнаний авторитет у питаннях лідерства й змін, професор Гарвардської школи бізнесу Джон П. Коттер проаналізував досвід багатьох організацій і розробив вісім стадій реалізації змін [9]:

1) навіювання людям відчуття необхідності змін (вивчення ринку і продукції конкурентів; виявлення та обговорення потенційно слабких ланок роботи і основних перспектив);

2) створення команди реформаторів (формування групи, наділеної повноваженнями, необхідними для управління змінами; забезпечення злагодженої роботи групи);

3) визначення перспектив і стратегії (створення концепції майбутнього для координації зусиль реформаторів; формулювання стратегії здійснення змін);

4) пропаганда нової концепції майбутнього (пропаганда нової концепції і стратегії змін усіма можливими засобами; вироблення еталонної рольової моделі поведінки команди реформаторів);

5) створення умов для широкої участі співробітників в перетвореннях (усунення перешкод; заміна систем і структур, які дискредитують ідею змін; сприяння всім, хто не боїться ризикувати, мислить і діє нетрадиційно);

6) отримання швидких результатів (планування помітних всім позитивних змін (виграшів); вміння домагатися цих вигравів; моральне і матеріальне заохочення тих, хто домагається позитивних змін);

7) закріплення досягнутих успіхів і поглиблення змін (у міру зростання довіри полегшується заміна всіх нескоординованих структур, систем і політики, які не відповідають цілям змін; прийняття на роботу співробітників, здатних втілити в життя нове бачення, сприяння їх професійному та службовому і зростання; поглиблення реформ за допомогою нових проектів, програм і агентів змін);

8) закріплення змін в корпоративній культурі (вдосконалення роботи з метою задоволення потреб клієнтів, зростання продуктивності, поліпшення стилю керівництва і

підвищення ефективності управління; роз'яснення взаємозв'язку нового стилю роботи і організаційних успіхів; розробка способів удосконалення керівництва і його наступності).

Розглянемо зазначені стадії реалізації змін у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації.

Вивчаючи потреби суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих військових фахівцях, визначаємо два основних завдання військового формування (правоохоронного органу спеціального призначення) (рис. 2):

- професійна орієнтація на військову службу;
- підготовка військових фахівців (тих хто проходить військову службу та цивільних осіб).

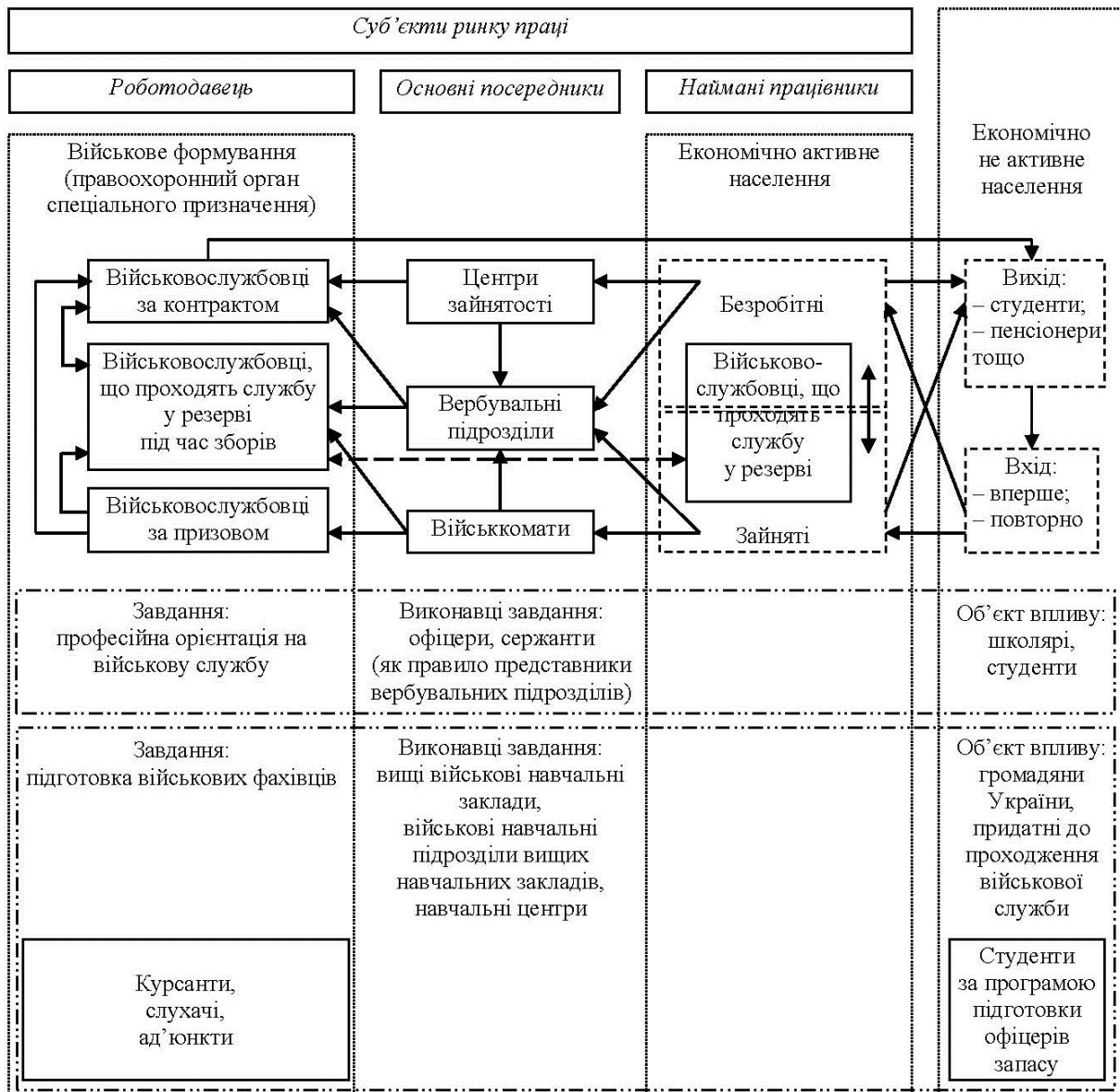

Рис. 2. Структурна модель активної політики військового формування (правоохоронного органу спеціального призначення) на ринку праці.

У виконанні крайнього завдання центральне місце займає вищий військовий навчальний заклад (вищий навчальний заклад із специфічними умовами навчання) – «вищий навчальний заклад державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань,

центральної влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту» [2].

Відповідно до ст. 77, 78 Закону України «Про вищу освіту» до наділених повноваженнями, необхідними для управління змінами у сфері вищої освіти є:

– у вигляді державного контролю за дотриманням вищими навчальними закладами незалежно від форми власності та підпорядкування законодавства у сфері освіти і науки та стандартів освітньої діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти шляхом здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів;

– у вигляді громадського контролю у сфері вищої освіти є правом суспільства та окремих громадян, працівників у сфері вищої освіти, осіб, які навчаються, органів громадського самоврядування, професійних спілок, організацій роботодавців та їх об'єднань, громадських організацій отримувати у встановленому законодавством порядку доступ до інформації на всіх етапах прийняття рішень у сфері вищої освіти і науки, вносити пропозиції та зауваження до них, погоджувати прийняття визначених законом рішень.

Враховуючи зазначене, команда реформаторів може містити всіх учасників процесу активної політики військового формування (правоохоронного органу спеціального призначення) на ринку праці. До формування такої команди потрібно підходити дуже серйозно. Варто правильно підібрати людей – вони повинні мати достатні знання, мати доступ до потрібної інформації. Будучи злагодженим, цілісним організмом, команда здатна здійснити найскладніші організаційні перетворення.

На нашу думку обов'язковим елементом проведення досліджень повинні бути опитування таких категорій осіб:

– курсантів щодо професійної орієнтації на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання шкіл;

– громадян України, які на даний час проходять підготовку за програмою офіцерів запасу, щодо удосконалення системи такої підготовки;

– офіцерів, які виконують (виконували) службово-бойові завдання в районі проведення антитерористичної операції, зокрема тих громадян України які пройшли підготовку за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу, були відмобілізовані;

– громадян України, які не військовослужбовці, проте були свідками виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями, можуть оцінити їх дії, професійність, зокрема щодо спілкування з місцевим населенням, з затриманим противником тощо.

Представники зазначених категорій осіб є замовники специфічних освітніх послуг тому і повинні входити до складу команди реформаторів. Аналіз результатів таких опитувань і є підставою для удосконалення процесу управління військовими системами вищої та професійної орієнтації, зокрема виконати такі завдання як:

– визначити сутність та структуру готовності школярів до військової служби за контрактом чи у резерві;

– теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити сукупність педагогічних умов професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом в системі військово-патріотичного виховання;

– уточнити критерії, показники й рівні готовності школярів до свідомого професійного самовизначення щодо проходження військової служби за контрактом чи у резерві;

– вдосконалити методичне забезпечення процесу професійної орієнтації школярів на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання, визначити модель формування готовності школярів до військової служби за контрактом;

- визначити перелік необхідних компетентностей військовослужбовців, які не формують на сьогодні у процесі підготовки здобувачів військової освіти;
- теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити сукупність педагогічних умов тих хто навчається у вищих військових навчальних закладах;
- уточнити критерії, показники й рівні підготовки здобувачів військової освіти;
- вдосконалити методичне забезпечення процесу підготовки здобувачів військової освіти;
- виявити вплив зміни способу комплектування військових формувань з призовного на контрактний на зменшення чисельності осіб підготовлених до проходження військової служби у резерві й до виконання службово-бойових завдань під час мобілізації;
- визначити систему підготовки громадян України за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу з урахуванням досвіду бойових дій на сході України, надходження нових зразків військової техніки та озброєння;
- підтвердити або спростувати наявність соціального напруження у суспільстві із-за того, що оплату освітньої послуги підготовки громадян України за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу здійснює не держава, а студенти, які вирішили сформувавши необхідні компетентності для захисту Вітчизни;
- удосконалити механізм формування і використання людського ресурсу військового резерву Збройних Сил України та інших військових формувань.

Формування готовності школярів, студентів до військової служби за контрактом чи у резерві, залежить від мотивації. Проаналізувавши наукові праці, присвячені мотивації і стимулюванню трудової діяльності найманих працівників, Д. Т. Куліков дійшов висновку, що мотивація праці являє собою безперервний і циклічний процес трудової діяльності [10, с. 43–44] (рис. 3). Крім того, Д. Т. Куліков звертає увагу на те, що у наукових працях часто ототожнюються поняття «мотив праці» і «стимул праці». В одному випадку йдеться про працівника, що прагне отримати благо внаслідок трудової діяльності (мотив), в іншому – про орган управління, який володіє переліком благ, необхідних працівнику, і надає їх йому за умови ефективної трудової діяльності (стимул) [10, с. 50].

Рис. 3. Механізм мотивування трудової діяльності найманих працівників (схема розроблена Д. Т. Куліковим [10, с. 44]).

Щодо мотивації проходження військової служби за контрактом цікавими є результати дослідження, проведеного В. М. Артюхом. Він так характеризує військовослужбовця за контрактом: «Середньостатистичний військовослужбовець за контрактом народився в сільській місцевості в західних чи північних регіонах країни, виховувався в повній сім'ї в традиціях українського села та вважає себе віруючим. Він закінчив середню школу (училище, технікум). Має вік 25 років, неодружений. Рядовий, строк його служби за контрактом до п'яти років.

Позитивні особливості цієї категорії наступні: добровільність прийнятого рішення служити; розуміння необхідності виконувати умови контракту; матеріальна зацікавленість в професійному вдосконаленні; потяг до військового порядку; прагнення оволодіти своєю

спеціальністю, добросовісне, в порівнянні з військовослужбовцями строкової служби, відношення до виконання службових обов'язків.

Негативні особливості: в мотивації превалюють матеріальні інтереси; активність в службово-бойовій діяльності направлена на реалізацію своїх прав і пільг, а не на виконання обов'язків; неготовність до істотних обмежень і жорсткої регламентації військового побуту; досить низький рівень потреби у самореалізації та професійному зростанні.

Головним джерелом інформації про контрактну службу залишаються родичі та командири. На них в основному лежить пропаганда про добровільну службу в Збройних силах України.

Домінуючого мотиву щодо прийняття рішення стати професіоналом у кандидатів нема. Визначено групи мотивів, яким вони надають перевагу. Це – розвинути фізичні якості, випробувати себе, стати професіоналом, продовжити сімейні традиції, поліпшити своє матеріальне становище і отримати соціальні та інші пільги та бажання захищати Вітчизну» [11].

З метою забезпечення професійної орієнтації на військову службу пропонуємо нестандартний підхід: викладання предмета (навчальної дисципліни) «Захист Вітчизни» у середніх школах (коледжах) офіцерами військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення України. Запропонований підхід забезпечує:

- викладання матеріалу занять на більш високому професійному рівні, що є важливим для організації мобілізаційного процесу за умов відсутності обов'язкової військової служби у державі;

- проведення профорієнтаційної роботи, спрямованої на залучення майбутніх випускників шкіл до військової служби за контрактом;

- проведення практичних занять на території військової частини для надання школярам більш повної інформації про умови військової служби, що є необхідним для прийняття позитивного рішення стосовно проходження військової служби за контрактом.

Пробний експеримент нами був проведений у м. Київ до початку бойових дій в Україні та дав позитивні результати. З метою перевірки обґрунтованих педагогічних умов професійної орієнтації на військову службу за контрактом в нових умовах у Вовчанському районі Харківської області проводиться новий педагогічний експеримент, результати якого планується оприлюднити до кінця навчального року.

Загалом поняття «готовність» є станом готового, а «готовий» згідно з довідниковою літературою – це той, хто зробив необхідне приготування до чого-небудь; перебуває в стані, близькому до чого-небудь; заздалегідь продуманий, підготовлений, складений; уже склався, набув досвіду, досяг високої майстерності [12, с. 257]. Різні підходи до аналізу сутності та структури готовності зумовлюють різноманітність її визначень та виділяють різну кількість структурних елементів і по-різному їх характеризують. Нам більше до вподоби структура готовності запропонована Я. В. Павловим [13, с. 39], яка відповідає структурі готовності до військової служби за контрактом чи у резерві. Тому і будемо розглядати за такими компонентами:

- мотиваційний – розуміння складностей службово-бойової діяльності та їх додання в нових умовах, оцінювання своїх можливостей щодо управління психічним станом і діями на основі накопиченого досвіду, отримання нового досвіду службово-бойової діяльності;

- функціональний – формування й розвиток необхідних компетентностей, які потрібні для цілеспрямованої діяльності в нових або екстремальних умовах службово-бойової діяльності;

- емоційно-вольовий – оцінювання своєї готовності до подолання складностей службово-бойової діяльності, уміння управляти своїми емоційно-вольовими процесами в нових або екстремальних умовах.

На думку Я. В. Павлова, кожна із зазначених компонентів забезпечується певними умовами: мотиваційна готовність до службово-бойової діяльності – достатніми соціально-

економічними умовами, функціональна – необхідними педагогічними умовами, емоційно-вольова – необхідним морально-психологічним супроводом (забезпеченням).

Формування та розвиток готовності до військової служби за контрактом чи у резерві в умовах постійних змін потребує перегляду наповнення зазначених компонентів: достатніх соціально-економічних умов, необхідних педагогічних умов та необхідного морально-психологічного супроводу, чим планує зайнятись команда реформаторів – авторів даної статті.

Висновки і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. У статті теоретично обґрунтовано сутність та структуру готовності до військової служби за контрактом чи у резерві в умовах постійних змін.

Подано визначення «науки про освіту», оскільки з'явилась нова спеціальність. Під нею пропонуємо розуміти: 1) системи логіко-гносеологічних і соціально-організаційних утворень освітньої сфери; 2) діяльність щодо пізнання освітнього процесу для використання отриманих результатів у підготовці здобувачів освіти; 3) вироблення, нагромадження і теоретична систематизація об'єктивних соціально-значущих знань про умови формування необхідних компетентностей у здобувачів освіти.

Запропоновано використовувати вісім стадій реалізації змін, запропонованих Джоном П. Коттером, у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації.

Відображено структурну модель активної політики військового формування (правоохоронного органу спеціального призначення) на ринку праці з її основними завданнями: професійна орієнтація на військову службу та підготовка військових фахівців (тих хто проходить військову службу та цивільних осіб).

Запропоновано у подальших досліджень провести опитування таких категорій осіб:

- курсантів щодо професійної орієнтації на військову службу за контрактом у системі військово-патріотичного виховання шкіл;
- громадян України, які на даний час проходять підготовку за програмою офіцерів запасу, щодо удосконалення системи такої підготовки;
- офіцерів, які виконують (виконували) службово-бойові завдання в районі проведення антитерористичної операції, зокрема тих громадян України які пройшли підготовку за освітньо-професійною програмою офіцерів запасу, були відмобілізовані;
- громадян України, які не військовослужбовці, проте були свідками виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями, можуть оцінити їх дії, професійність, зокрема щодо спілкування з місцевим населенням, з затриманим противником тощо.

Планується відобразити результати перевірки обґрунтованих педагогічних умов професійної орієнтації на військову службу за контрактом в нових умовах у Вовчанському районі Харківської області.

Планується переглянути наповнення мотиваційного, функціонального та емоційно-вольового компонентів готовності до військової служби за контрактом чи у резерві.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія : наукове видання / відповідальний ред. С. В. Мочерний. – в 3 т. – Т. 1. – К. : «Академія»; Тернопіль: Академія народного господарства, 2000. – 863 с.
2. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : станом на 22 лист. 2016 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення : 22.11.16). – Назва з екрану.
3. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266 : станом на 22 лист. 2016 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення : 22.11.16). – Назва з екрану.
4. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII : за станом на 22 лист. 2016 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення : 22.11.16). – Назва з екрану.
5. Колот А. М. Розвиток наук про працю та соціально-трудова відносини на засадах міждисциплінарності / А. М. Колот // Соціально-трудова відносини: теорія та практика : зб. наук. пр. – К. : ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», 2014. – № 2 (8). – С. 7–26.

6. Економічна енциклопедія : наукове видання / відповідальний ред. С. В. Мочерний. – в 3 т. – Т. 2. – К. : «Академія»; Тернопіль: Академія народного господарства, 2001. – 847 с.
7. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця / Ю. П. Сурмін. – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302 с.
8. Біла книга 2012. Збройні Сили України. – К. : Міноборони України, 2013. – 74 с.
9. Коттер Джон П. Впереди перемен / Джон П. Коттер ; [пер. с англ.]. – М. : Олимп–Бизнес, 2016. – 256 с.
10. Куликов Г. Т. Мотивація трудової діяльності в системі ринкових відносин (на прикладі промисловості України) : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / Г. Т. Куликов ; Ін-т демографії і соц. досліджень НАН України. – К., 2006. – 432 с.
11. Артюх В. М. Аналіз пріоритетів, що спонукають до військової служби за контрактом / В. М. Артюх // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2009. – Вип. 19. – С. 173–176.
12. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
13. Павлов Я. В. Розвиток готовності до миротворчої діяльності офіцерів МВС України в системі післядипломної освіти : дис. ... кандидата педаг. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Я. В. Павлов ; Національна академія Національної гвардії України. – Х., 2016. – 210 с.

References

1. *Economic Encyclopedia: scientific publications* (2000). In S.V. Mocherny (Ed.). Vol. 1 – Kyiv: Academy; Ternopil: Academy of National Economy (in Ukr.).
2. *On higher education: Law of Ukraine of 07.01.2014. Number 1556-VII* (2014). (2016). [Zakon2.rada.gov.ua](http://zakon2.rada.gov.ua). Retrieved 30 September 2016, from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (in Ukr.).
3. *On the list of disciplines and specialties, which trains candidates of higher education: Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine of 29.04.2015 number 266* (2015) [Zakon2.rada.gov.ua](http://zakon2.rada.gov.ua). Retrieved 30 September 2016, from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (in Ukr.).
4. *On Education: Law of Ukraine of 23.05.1991. Number 1060-XII* (1991). [Zakon3.rada.gov.ua](http://zakon3.rada.gov.ua). Retrieved 30 November 2016, from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (in Ukr.).
5. Kolot, A.M. (2014). Development of Science Labor and Labor Relations based on interdisciplinary, *Labor Relations: Theory and Practice*, 2 (8), 7–26. (in Ukr.).
6. *Economic Encyclopedia: scientific publications* (2001). In S.V. Mocherny (Ed.). Vol. 2 – Kyiv: Academy; Ternopil: Academy of National Economy (in Ukr.) (in Ukr.).
7. Surmin, Y.P. (2006). *Workshop scientist: textbook for scientist*. Kyiv: Teach & method. Center “Consortium to improve management education in Ukraine” (in Ukr.).
8. *The White Paper, 2012. Armed Forces of Ukraine* (2013). Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine (in Ukr.).
9. John, P. Kotter (2016). *Ahead of Change* [translate from English.]. Moscow: Olympus-Business (in Rus.).
10. Kulikov, G.T. (2006). *Motivation of labor activity in the system of market relations (in the example of the industry of Ukraine)* (Doctor of Science dissertation). Institute of Demography and Human Services. Studies of NAS of Ukraine (in Rus.).
11. Artyukh, V.M. (2009). Analysis of priorities, which call for military service under contract. *Proceedings of the Military Institute of Kyiv National University Taras Shevchenko*, 19, 173–176. (in Ukr.).
12. *Great Dictionary of the Ukrainian language* (2004). In V.T. Busel (Ed.), Kyiv; Irpen: Perun (in Ukr.).
13. Pavlov, Y.V. (2016). *Development of readiness for peacekeeping officers of the Interior Ministry of Ukraine in the system of postgraduate education* (PhD dissertation). The National Academy of the National Guard of Ukraine (in Ukr.).

MEDVID Mykhailo,

doctor of economics, senior researcher,
deputy chief of the educational-methodical center – head of the methodology of the educational process,
National academy of the National guard of Ukraine
e-mail: medvidmm@ukr.net

BABICHEV Anatolii,

postgraduate student of Kharkiv Regional Institute of Public Administration,
National Academy of Public Administration under the President of Ukraine
e-mail: 2avb@ukr.net

DEMYANYSHYN Volodymyr,

Senior Lecturer of the Department of maintenance and repair cars and military vehicles,
National academy of the National guard of Ukraine
e-mail: volly35@mail.ru

MEDVID Iuliia,

Economist of 1 category service department of individual customers JSC "Ukreximbank";
Student of 824 the National Academy of the National Guard of Ukraine
e-mail: medvidj84@list.ru

BUKHUN Andrii,

Head of department of correspondence and distance learning
National Academy of the National Guard of Ukraine,
e-mail: bukhun_ag@online.ua

**FRONT OF CHANGES IN MILITARY SYSTEM OF HIGHER EDUCATION
AND PROFESSIONAL ORIENTATION**

***Abstract.** Introduction. Relevance of the study due priority tasks of educational institutions on formation of their readiness to graduate conscious choice of profession and military forces to change their method of recruitment to contractual. It grows in conditions of warfare in eastern Ukraine. Passage of the citizens of Ukraine military service is the most effective way of career guidance for military service under the contract. In terms of call termination, the role of the military-patriotic education of citizens of Ukraine making higher. That is why the overall performance of the tasks mentioned institutions through a system of military-patriotic education, teaching of "homeland security" in schools, preparing the citizens of Ukraine on the educational-professional program of reserve officers in higher education and calls for a thorough study of the pedagogical conditions that satisfy the requirements exercise prudent choice of profession - military service under the contract.*

Purpose is the theoretical justification of the nature and structure of readiness for military service under contract or in reserve under conditions of constant change.

Methods: analysis and synthesis. For the analysis and synthesis of military higher education systems and professional orientation applied underway changes proposed by John P. Kotter.

Results. The paper theoretically the essence and structure of readiness for military service under contract or in reserve under conditions of constant change. Displaying the structural model of active military policy formation (law enforcement agency for special purposes) in the labor market, with its main tasks: professional orientation enlistment and training of military personnel (those who pass military service and civilian).

Originality. Posted definition of "science education", since it was a new specialty for it. Under it propose to understand: 1) the system logical and epistemological, social and institutional structures educational sphere; 2) activity on knowledge of the educational process for the use of the results in preparing candidates education; 3) the production, accumulation and theoretical systematization of objective socially significant knowledge about the conditions of the candidates the necessary competencies in education.

Conclusion. A further research in a survey following categories of persons: students of professional orientation on military service under the contract system of military-patriotic education schools; citizens of Ukraine who are currently undergoing training program for reserve officers on improving such training; Officers performing (performed) service and combat missions in the area of counter-terrorist operations, including those citizens of Ukraine who have been trained in educational and professional program for reserve officers were mobilized; citizens of Ukraine who are not soldiers, but witnessed the execution of service and combat missions soldiers can assess their performance, professionalism, including the communication with the local population of detained enemy more. It is planned to reflect the results of the inspection pedagogical conditions of vocational guidance for military service under contract to the new conditions in the area Vovchansk Kharkiv region; view the content of motivation, functional, emotional and volitional components of readiness for military service under contract or in reserve.

***Key words:** science on education; change; higher military education; professional orientation; military service under the contract; military service in the reserve; readiness; motivation; labor market.*

*Одержано редакцією 12.10.2016
Прийнято до публікації 16.10.2016*